

Expert Judgement 2023

ความเห็นผู้เชี่ยวชาญ

ประเด็น

“ ระบบบำนาญผู้สูงอายุ ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง
แนวทางการจัดสรรงบประมาณและการบริหารจัดการ
งบประมาณให้ประชาชนได้รับเงินบำนาญประชาชน
อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ”

ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความเห็น:
รองศาสตราจารย์ นพินทร์ วรรณเทพสกุล

ผู้เขียน/เรียบเรียง:
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนัญญ์ เมฆหมอก
(นักวิชาการอิสระ)

จัดทำโดย :

สำนักประสานงานวิจัยเชิงนโยบายเพื่องานนิติบัญญัติ
สำหรับสังคมคุณภาพและผู้สูงอายุ ภายใต้ สถาบันคลังสมองของชาติ

สถานการณ์ปัจจุบัน

ในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการปรับเปลี่ยนระเบียบว่าด้วยเรื่องระบบบำนาญผู้สูงอายุภายหลังจากที่มีการออก "ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2566" ลงนามโดย พล.อ.อนุพงษ์ เผ่าจินดา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 7 ก.ค. 2566 สารระสำคัญของระเบียบฉบับนี้คือ มีการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติของผู้มีสิทธิได้รับเงินเบี้ยยังชีพว่า "เป็นผู้ไม่มีรายได้หรือรายได้ไม่เพียงพอแก่การยังชีพตามที่คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติตามที่กฎหมายว่าด้วยผู้สูงอายุกำหนด" โดยหลักเกณฑ์จ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุฉบับใหม่ของกระทรวงมหาดไทยที่เผยแพร่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อ 11 ส.ค. 2566 นับได้ว่าเป็นการสิ้นสุดการจ่ายเบี้ยยังชีพคนชราแบบ "ถ้วนหน้า" ที่เริ่มขึ้นในประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เมื่อปี 2552 ด้วยการใช้ระบบขึ้นทะเบียนก่อนเปลี่ยนแปลงเป็นการยืนยันสิทธิ โดยไม่มีเงื่อนไขหรือคุณสมบัติด้านรายได้ มีเพียงการระบุว่าต้องไม่เป็นผู้รับสวัสดิการอื่นอยู่ก่อนแล้ว อีกทั้งประกาศฉบับนี้ระบุว่า ผู้สูงอายุที่ขึ้นทะเบียนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก่อนการประกาศใช้ระเบียบนี้ ให้ยังคงได้รับสิทธิต่อไป ระเบียบใหม่ดังกล่าวถูกมองว่าเป็นการทำให้สวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย "ถอยหลัง" ไปจากปี 2552 ซึ่งขณะนั้นเป็นการปรับเปลี่ยนระบบสวัสดิการผู้สูงอายุจากเดิมใช้ระบบ "พิสูจน์ความจน" มาใช้ระบบ "ถ้วนหน้า" และตอนนี้กำลังจะกลับไปใช้ระบบพิสูจน์ความจนพร้อมๆ กับการจำกัดกลุ่มเป้าหมาย

ระบบรายได้ผู้สูงอายุที่จัดการโดยภาครัฐมีอยู่หลายระบบและสามารถครอบคลุมคนไทยแทบทั้งหมด แต่รายได้จากระบบเหล่านี้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุหลายๆ กลุ่ม ระบบเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุซึ่งครอบคลุมผู้สูงอายุสัญชาติไทยทุกคน ยกเว้นเพียงกลุ่มข้าราชการซึ่งมีระบบบำนาญบำนาญของตนเอง มีระบบประกันสังคมภาคบังคับซึ่งครอบคลุมลูกจ้างเอกชนในระบบ ลูกจ้างนอกระบบสามารถเข้าร่วมระบบประกันสังคมภาคสมัครใจ หรือกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ประเด็นปัญหาสำคัญที่จะเป็นสิ่งที่ภาครัฐต้องตระหนักก็คือการที่คนไทยอายุยืนยาวขึ้นและมีลูกน้อยลง การอาศัยลูกหลานน่าจะเป็นไปได้ยากในอนาคตสำหรับผู้สูงวัยที่ไม่มีรายได้อย่างชีพ ดังนั้น ภาครัฐจึงจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการบริหารจัดการระบบรายได้ยามชราภาพ นักวิชาการบางกลุ่มเห็นว่าควรเพิ่มเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้อยู่ในระดับสูงขึ้นสำหรับผู้สูงอายุทุกคน บางกลุ่มเห็นว่าคนเก็บออมด้วยตัวเองไม่เพียงพอและควรมีการบังคับการออมมากขึ้น รวมถึงมีข้อเสนอว่าระบบที่มีอยู่ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้แรงงานนอกระบบเข้าร่วม และรัฐควรสร้างทางเลือกใหม่ๆ เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ประเด็นเรื่องความไม่ยั่งยืนของกองทุนประกันสังคมและภาระทางการคลังของรัฐบาลก็ยังคงมีความคลุมเครือ การศึกษาระบบบำนาญผู้สูงอายุ กฎหมายที่เกี่ยวข้องและแนวทางการจัดสรรงบประมาณและการบริหารจัดการงบประมาณให้ประชาชนได้รับเงินบำนาญประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันจึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาให้เท่าทันกับสถานการณ์ที่ประเทศไทยกำลังต้องเผชิญต่อไปในอนาคต

ปัญหาของการจัดสรรงบประมาณ และการบริหารจัดการงบประมาณ

สถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญเมื่อเข้าสู่สังคมสูงวัยในประเทศไทยคือ เงินออมที่ไม่เพียงพอในยามชราภาพและความไม่ยั่งยืนทางการคลังของภาครัฐ ซึ่งเป็นประเด็นที่ในหลายประเทศวิตกกังวลเช่นเดียวกัน สำหรับประเทศไทยไม่เพียงแต่เผชิญปัญหาดังกล่าว การแก้ไขปัญหาภัยขาดวิสัยทัศน์ร่วม เนื่องจากระบบหรือกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่ดำเนินการแบบต่างคนต่างคิด ไม่มีการมองปัญหาและทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ทำให้ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ โจทย์สำคัญก็คือ ทำอย่างไรผู้สูงอายุทุกคนจึงจะมีรายได้ยามชราภาพเพียงพอต่อการยังชีพ ในขณะที่ตัวระบบเองก็มีความยั่งยืนทางการคลังด้วย ดังนั้นระบบบำนาญที่น่าจะเหมาะสมคือ “บำนาญประชาชน” ซึ่งเป็นระบบที่ยั่งยืนสำหรับประชาชนที่จะอยู่ดีกินดีตามอรรถภาพในวัยเกษียณ โดยภาพใหญ่ก็คือ รัฐต้องเข้ามาจัดการเพื่อให้ระบบครอบคลุมผู้สูงอายุทุกคนและจัดการความเสี่ยงที่คนอาจจะอายุยืนยาวเกินกว่าเงินที่เก็บออมไว้ รวมถึงมีบทบาทในการช่วยกระจายรายได้เพื่อป้องกันไม่ให้ความเหลื่อมล้ำในช่วงวัยทำงานส่งต่อเป็นความยากจนเมื่อชราภาพ และในปัจจุบันยังพบว่าตัวระบบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ภาครัฐออกแบบมาทำให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการงบประมาณที่จะจ่ายเงินให้กับประชาชนอย่างเท่าเทียมได้ สามารถสรุปปัญหาได้เป็น 4 ประเด็น คือ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการจัดสรรงบประมาณ และการบริหารจัดการงบประมาณมีจำนวนมาก มีการทำงานที่ทับซ้อนกัน ต่างคนต่างทำงานในระบบของตัวเอง และพัฒนาการของหน่วยงานเหล่านั้นเกิดขึ้นตามหลักคิดที่แตกต่างกัน ทำให้เป้าหมายในการทำงานต่างกันไปด้วย โดยสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ระบบ 1) บำนาญข้าราชการ ซึ่งเป็นการจ่ายเงินให้กับข้าราชการยามเกษียณตามสิทธิ์ที่ได้รับมาแต่เดิม กับ 2) ระบบที่ประชาชนได้รับ เช่น ประกันสังคมมาตราต่างๆ เงินออม เบี้ยผู้สูงอายุ และบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยพบว่าระบบที่ประชาชนได้รับนั้นเกิดขึ้นจากฐานคิดที่ว่า รัฐสงเคราะห์ประชาชน ในระยะแรกของโครงการนั้นขึ้นอยู่กับว่ารัฐต้องการสงเคราะห์จำนวนเท่าไร แรกสุดจ่ายคนละ 200 บาทต่อเดือน แล้วขยับเพิ่มตามสภาวะทางเศรษฐกิจ คือ 500 บาท สมัยรัฐบาล

อภิสิทธิ์ และ 600 บาท สมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ระบบที่ประชาชนได้รับนี้จึงมีฐานคิดแตกต่างจากบำนาญข้าราชการ และประกันสังคมมาแต่ต้น

2. ความครอบคลุมถึงผู้สูงอายุต่ำกว่าความเป็นจริง จากการคำนวณแล้วเบี้ยยังชีพที่เหมาะสมสำหรับประชากรผู้สูงอายุขั้นต่ำคือ 2,800 บาท/เดือน ซึ่งถือเป็นระดับเส้นความยากจนของประเทศไทย แต่รัฐยังจ่ายให้ไม่ถึง อีกทั้งตัวเลขการเข้าถึงสิทธิ์ในการรับเบี้ยยังชีพยังไม่ทั่วถึง พบว่าปัจจุบันมีผู้สูงอายุที่ได้สิทธิ์อยู่ประมาณ 12.81 ล้านคน คิดเป็น 84% เท่านั้น (ไม่ถ้วนหน้า)

3. ความมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการยังไม่ดีเพียงพอ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องของบำนาญประชาชนมีพัฒนาการและหลักการที่แตกต่างกันมาแต่ต้น ส่งผลให้การตรวจสอบหรือพิสูจน์คุณสมบัติต่างๆ ของประชาชนทำได้ล่าช้าและกลายเป็นข้อจำกัดของการดำเนินการ เนื่องจากการปรับระบบมาใช้แบบไม่ถ้วนหน้า หรือเฉพาะกลุ่ม จำเป็นต้องคัดกรองคุณลักษณะของประชากร มีการขึ้นทะเบียน ซึ่งกระบวนการในการลงทะเบียนนี้สร้างความล่าช้าและซับซ้อนอย่างมาก โดยเฉพาะการที่จะต้องลงทะเบียนทุกระบบตามสิทธิ์ที่กฎหมายกำหนด คือ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ, บัตรคนพิการ, และบัตรคนจน แต่ละอย่างมีเกณฑ์กำหนดไม่เหมือนกัน

4. การบริหารกองทุนยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจากประเทศไทยแยกการสมทบเบี้ยยังชีพออกจากกันเป็นหลายส่วน หลายโครงการ ซึ่งขึ้นกับหน่วยงานที่ต่างกัน ทำให้การบริหารจัดการเงินมีความยุ่งยาก อีกทั้งในแง่ของการสร้างรายได้ให้ชองเงยจากการลงทุนระยะยาวก็ทำได้ไม่มาก ต่างจากในต่างประเทศที่มีการนำเงินกองทุนไปลงทุนเพื่อสร้างผลกำไรมาใช้ในการบริหารเงินกองทุน

แนวทางการจัดสรรงบประมาณ และการบริหารจัดการงบประมาณให้ประชาชน ได้รับเงินบำนาญประชาชนอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน

สิ่งที่จะต้องดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องการจัดสรรและจัดการงบประมาณในปัจจุบันให้มีประสิทธิภาพก็คือจะต้องมาพิจารณาว่าจะจัดการกับระบบที่แตกต่างกันของเงินบำนาญกองทุนต่างๆ นี้อย่างไร

ประการแรก การออกแบบระบบการจัดการรายได้ของภาครัฐจำเป็นต้องคิดแบบบูรณาการ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีระเบียบและกฎเกณฑ์ของตัวเอง เมื่อถึงขั้นปฏิบัติการแล้วบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานกลับสร้างความซ้ำซ้อนกัน โดยเฉพาะในเรื่องของเกณฑ์ของผู้มีคุณสมบัติที่จะได้รับเงินบำนาญทั้งเบี้ยยังชีพและบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เวลาจ่ายเงินจะแยกกันจ่าย ทั้งที่ผู้มีคุณสมบัติคนหนึ่งสามารถรับเงินได้ทั้ง 2 ส่วน ผู้สูงอายุหนึ่งคนสามารถมีรายได้ยามชราภาพจากหลายระบบ การจะแก้ปัญหาเรื่องรายได้ผู้สูงอายุไม่เพียงพอจึงต้องเอาผู้สูงอายุเป็นตัวตั้งและมองที่รายได้รวมจากทุกระบบ ขณะที่ข้อเสนอที่ผ่านมามักจะมองแบบแยกส่วน คือเอาระบบหรือกองทุนเป็นตัวตั้งมากกว่า จึงควรจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อวิเคราะห์ภาพใหญ่ ซึ่งมีกรอบความคิดครอบคลุมระบบทั้งหมดและมีอำนาจตัดสินใจว่าระบบที่มีอยู่ของไทยควรจะปรับหรือเพิ่มตรงไหน จะทำอย่างไรให้หน่วยงานที่แยกส่วนกันตามแต่ละกระทรวงสามารถใช้ระบบเดียวกัน จากต่างคนต่างจ่ายเป็นจ่ายรวมกันเป็นก้อนเดียวเข้าบัญชีของผู้มีสิทธิได้รับเงิน ก็จะทำให้การดำเนินการทำได้ง่ายมากขึ้น และจะช่วยให้ทางภาครัฐมีข้อมูลอย่างรอบด้านว่าประชาชนที่ได้รับบำนาญนั้น ได้รับเพียงพอหรือไม่ สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปพิจารณาต่อไปได้ว่า จะปรับระบบการจ่ายบำนาญแบบถ้วนหน้าหรือไม่ มีผู้ได้รับสิทธิ์ดังกล่าวกี่คน ควรให้แต่ละคนเดือนละเท่าไร และถึงที่สุดควรผลักดันเป็นกฎหมายให้ทางรัฐจ่ายเงินส่วนนี้ทุกปี เช่น สามารถเอาเบี้ยยังชีพมารวมกับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้หรือไม่ หรือเมื่อเงินบำนาญแหล่งหนึ่งปรับกฎเกณฑ์ (เช่น เบี้ยยังชีพปรับเพิ่ม) ก็จะมีผลกระทบกับเงินบำนาญอีกแหล่งหนึ่ง (อาจจะ

ต้องหาหลักเกณฑ์ที่จะลดบำนาญที่ผู้สูงอายุได้รับจากเงินประกันสังคม) เราสามารถทำให้เป็นระบบเดียวกันได้หรือไม่ เป็นต้น

ประเด็นถัดไปเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการสร้างระบบบำนาญประชาชนอย่างยั่งยืน นั่นคือ ในปัจจุบันมีการพิจารณารายได้ของงบประมาณที่จะนำไปใช้ในการจ่ายบำนาญประชาชนว่าในแต่ละปีควรมีเงินในระบบเท่าไรจึงจะจ่ายให้ทุกคนได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม จากการศึกษาพบว่า ตัวเลขที่เหมาะสมสำหรับการจ่ายเงินบำนาญแก่ประชาชนนั้นควรอยู่ในช่วงเดือนละ 2,400-3,000 บาท เมื่อเอาเงินทุกโครงการมารวมกันจะต้องใช้งบประมาณ 4.57 แสนล้านบาทต่อปี ปัญหาต่อไปก็คือจะทำอย่างไรให้สามารถจัดสรรงบประมาณจำนวน 4.57 แสนล้านบาทต่อปี ให้ประชาชนได้ทุกปี จึงจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงแหล่งรายได้ที่จะเข้ามาช่วยสนับสนุนเงินในส่วนนี้ โดยระบบจะต้องมีรายได้จากผลกำไรซึ่งจะสร้างความยั่งยืนได้มากกว่าใช้วิธีการกู้เพื่อนำเงินเข้ามาในระบบ สิ่งที่รัฐบาลควรทำคือจะต้องคิดหาวิธีการที่จะนำมาซึ่งรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น เช่น การปรับระบบภาษี โดยประเทศไทยจัดเก็บภาษีได้ประมาณ 10% ต่างจากหลายประเทศที่มีพัฒนาการเศรษฐกิจก้าวหน้าจัดเก็บได้ 40-70% หรือแม้แต่วัตถุพัฒนาการเศรษฐกิจใกล้เคียงกับของเรา ก็จัดเก็บภาษีได้สูงกว่า จะทำอย่างไรให้เก็บภาษีได้มากขึ้น อาจมาจากภาษีมรดก ภาษีที่ดิน โดยการจัดเก็บภาษีแบบก้าวหน้า หรือการขยายฐานภาษี จัดเก็บภาษีตัวใหม่ๆ ที่ระบุเป้าหมายเฉพาะสำหรับการจัดทำเงินบำนาญประชาชน รัฐบาลจึงจำเป็นที่จะต้องมีความคิดในแง่การลงทุนระยะยาว ควรต้องทำให้ระบบมีความยั่งยืน นอกจากนี้ ในภาคนโยบายการเมืองมีส่วนสำคัญมากเช่นเดียวกันว่าจะเอาเรื่องบำนาญประชาชนหรือไม่ อย่างในปัจจุบันรัฐบาลพรรคเพื่อไทยชูนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ (10,000 บาท) แค่นี้เดียว ไม่ได้ชูนโยบายแบบรัฐสวัสดิการที่ต้องทำต่อเนื่อง

ประเด็นสุดท้าย คือการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยเรื่องของกองทุนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจ่ายบำนาญให้แก่ประชาชน ทั้งกองทุนประกันสังคม กองทุนเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ หรือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เพื่อที่จะเข้าถึงและสามารถดึงเอาคนที่ตกหล่นจากเกณฑ์เดิมเข้ามารับสวัสดิการให้ทั่วถึงมากขึ้น อีกทั้งการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวจะนำมาซึ่งตัวเลขประกันรายได้ (เส้นแบ่งความยากจน ตามเกณฑ์รายได้ ทรัพย์สิน หนี้สิน หรือค่าใช้จ่ายด้านอาหาร) ขึ้นอยู่

อุปสรรค

ระบบบำนาญผู้สูงอายุเป็นระบบที่ผ่านการผลักดันและเรียกร้องจากหลายภาคส่วน ทั้งพรรคการเมืองหลายพรรค นักวิชาการ ผู้สูงอายุและภาคประชาชนในการจ่ายเงินให้กับคนเกษียณอายุเพื่อตอบแทนการทำงานอย่างหนักและเสียภาษีให้แก่รัฐในสมัยที่พวกเขาเหล่านั้นยังทำงานอยู่ ทั้งนี้ด้วยเป็นเรื่องของประชาชนชาวไทยทุกคน เมื่อโครงสร้างของประชากรไทยเปลี่ยนเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยและผู้คนมีอายุยืนยาวมากขึ้นตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสุขภาพทำให้ผู้คนมีอายุขัยสูงขึ้น คนวัยชราที่ไม่ได้ทำงานแล้วจะขาดรายได้สำหรับดูแลตัวเอง และจะต้องพึ่งพาตนเองในระยะเวลานานมากขึ้น ซึ่งจะกลายเป็นปัญหาต่อไปใน

กับว่าจะเอาสูตรไหนมาใช้ในการคำนวณ เช่นว่าจะจ่ายรวม 2,000 บาท, 2,400 บาท หรือ 3,000 บาท ต่อเดือน โดยการจัดสรรจากแหล่งเงินบำนาญแต่ละแหล่งอย่างละเท่าไร นอกจากนี้ อาจมีการพิจารณาแก้ไขกฎหมายด้วยการขยายอายุการเกษียณของแรงงานให้เพิ่มมากขึ้น จาก 60 ปี เป็น 65-70 ปี ตามศักยภาพในการทำงานของแต่ละคนเพื่อให้พวกเขามีรายได้เลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ และยังมีเวลาทำงานเพื่อสมทบเงินเข้าสู่กองทุนบำนาญได้อีกกระยะหนึ่ง

อนาคต การบริหารจัดการงบประมาณของรัฐจึงเป็นส่วนสำคัญในการที่จะสร้างความความเป็นธรรมและความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นโดยต้องคำนึงถึงระดับรายได้ที่เพียงพอ ความครอบคลุมประชาชนอย่างทั่วถึง ต้องมีการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ ที่รับผิดชอบในแหล่งเงินบำนาญต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และจำเป็นที่จะต้องมีการบริหารจัดการด้านการเงินอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อที่จะทำให้การจ่ายเงินของรัฐมีความต่อเนื่อง มีความยั่งยืน และด้วยเหตุผลที่กล่าวมาเบื้องต้นที่สุดคือการออกกฎหมายเพื่อให้มีระบบบำนาญประชาชนที่เป็นจริงต่อไป

รองศาสตราจารย์ นพนันท์ วรรณเทพสกุล

รศ.นพนันท์ วรรณเทพสกุล ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จบการศึกษา Master of Arts in Applied Economics จาก Seattle University ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้าน เศรษฐศาสตร์พัฒนาการ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ และ เศรษฐศาสตร์ธุรกิจและสังคม

รศ.นพนันท์ มีผลงานที่น่าสนใจหลายผลงาน เช่น

- รัฐพัฒนาการ อุดมการณ์และจินตภาพการพัฒนาเศรษฐกิจ
- บริษัทกึ่งรัฐกึ่งเอกชน ธุรกิจกับเครือข่ายข้าราชการ ในหนังสือ สู่สังคมไทยเสมอหน้า
- เริ่มที่ชีวิตจิตใจ สู่ความเป็นธรรมทางสุขภาพและสังคม
- ก่อสร้างการเมือง การเมืองก่อสร้าง ในหนังสือ การต่อสู้ของทุนไทย
- ฯลฯ

www.pru-research.com

www.nrct.go.th

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

196 ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กทม 10900

196 Phahonyothin Rd., Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand

Tel : 0 2579 1370-9 / 0 2561 2445